

**WOKÓŁ ESTETYKI I STYLISTYKI, CZYLI
O WSPÓŁCZESNYCH PROBLEMACH PRZE-
KŁADU LITERATURY DZIECIĘCEJ**

Między manipulacją a autonomizacją estetyczną – przykład literatury dla dzieci., red. E. Pieciul-Karminińska, B. Sommerfeld, A. Fimiak-Chwiłkowska, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2017, ss. 122.

Translatologia literatury dziecięcej to młoda dyscyplina, która jest przedmiotem zainteresowania badaczy od zaledwie czterech dekad (Dymel-Trzebiatowska 2013: 4). Z początku uznawana za subdyscyplinę *translation studies*, w ostatnich dekadach XX wieku stopniowo zaczęła się wyodrębniać z ogólnego dyskursu translatologicznego, by w 1978 roku potwierdzić swoją autonomizację wraz z wydaniem przez Göte Klingberga, ojca dyscypliny, książki *Children's Books in Translation: The Situation and the Problems*, która jest pierwszą monografią zajmującą się tą problematyką w pełni. Od początku XXI wieku badania nad tłumaczeniami literatury dla dzieci i młodzieży cieszą się rosnącym zainteresowaniem coraz większego grona naukowców, co należy wiązać ze „zwrotem kulturowym” w badaniach humanistycznych i społecznych. Nie bez znaczenia jest również fenomen sagi o Harrym Potterze. Popularność powieści spowodowała konieczność przekładu książki na ponad 100 języków świata, tym samym wywołała dyskusję zarówno wśród samych tłumaczy, jak i badaczy na temat tego, jak należy przekładać książki dla najmłodszych (Borodo 2017: 42) oraz zwróciła uwagę, że akt tłumaczenia stanowi nie tylko istotny element komunikacji międzykulturowej, ale również procesu otwarcia młodego czytelnika na inność/obcość. Niemniej jednak niski status literatury dziecięcej oraz brak objęcia tego typu tłumaczeń jednoznacznymi zasadami, które obowiązują w przypadku literatury wysokiej, uprawnia tłumaczy do stosowania daleko posuniętych manipulacji, które w tłumaczeniu literatury dla dorosłych, uznano by za niedopuszczalne (Szymańska 2014: 194).

Swoistą odpowiedzią na problemy związane z tą dyscypliną, będącą jednocześnie świadectwem jej popularności, jest książka pt. *Między manipulacją a autonomizacją estetyczną – przykład literatury*

dla dzieci (2017), której celem jest zilustrowanie specyfiki przekładów twórczości skierowanej do najmłodszych oraz zobrazowanie głównych problemów dotyczących tego zagadnienia z zaznaczeniem wieloaspektowości procesu tłumaczenia dla dzieci. Monografia, wydana sumptem Wydawnictwa Naukowego UAM w 2017 roku w Poznaniu, jest pracą zbiorową napisaną przez trzy badaczki: Elżbę Pieciul-Karminińską, Beate Sommerfeld i Annę Fimiak-Chwiłkowską, którym nie jest obca problematyka tłumaczeń, gdyż wszystkie w swojej dotychczasowej pracy naukowej zajmowały się kwestiami przekładoznawczymi z odniesieniami do szerszego kontekstu kulturowego, również z wykorzystaniem terminologii oraz narzędzi wypracowanych przez studia komparatystyczne. Tezę auterek stanowi przekonanie, że „dobry przekład respektuje kulturowe osadzenie oryginału i nie niweluje różnic kulturowych, które mają się w przekładzie spotkać” (Pieciul-Karminińska, Sommerfeld, Fimiak-Chwiłkowska 2017: 8). Założenie to jest następnie konfrontowane z analizami wybranych tłumaczeń trzech ponadczasowych utworów dla dzieci: serii o das Samsie Paula Maara, *Malego Księcia* Antoine de Saint-Exupéry'ego oraz *Króla Maciusia Pierwszego* Janusza Korczaka, w celu zbadania, o ile przekłady książek dla najmłodszych „przeciwdziałają homogenizacji kultury, a w jakim stopniu tylko wybiórczo czerpią z bogactwa znaczeniowego, estetycznego i kulturowego oryginału” (Pieciul-Karminińska i in. 2017: 8). Książka liczy 122 strony, z czego 8 stanowi trójjęzyczna (polski, angielski, niemiecki) bibliografia, w której znajdują się znaczące prace najważniejszych badaczy zajmujących się problematyką nie tylko tłumaczenia literatury dziecięcej, ale przekładem w ogóle.

Recenzowana książka składa się z trzech części. Pierwsza z nich stanowi analizę przekładu w kontekście intertekstualności motywu „tajemniczego dziecka”, będącej elementem dominanty stylistyczno-semantycznej oryginalnego tekstu Paula Maara. Druga skupia się na kilku różnych przekładach *Malego Księcia*, polskich i nie-

mieckich, powstałych w znaczących odstępach czasu, a co za tym idzie, w różnych realiach historyczno-społecznych. Beate Sommerfeld skupia się przede wszystkim na przedstawieniu tłumaczenia jako całościowego projektu podlegającego uwarunkowaniom prawnym, rynkowym i medialnym, stanowiącym efekt pracy nie tylko tłumacza, na której zaważyły wybrane przez niego strategie, ale również wynik decyzji podjętych przez dane wydawnictwo. Z kolei trzecia część przedstawia w szerszym kontekście zagadnienia związane z tłumaczeniami literatury dziecięcej na przykładzie przekładu na język niemiecki *Króla Maciusia Pierwszego*, zwracając szczególną uwagę na kwestie estetyki, medialności w dobie globalizacji oraz problematykę kulturowego transferu.

Kolejne rozdziały stanowią zwarte tematycznie struktury, w których odbiorca otrzymuje rzeczowy obraz dyscypliny ze wskazaniem na jej punkty kluczowe, charakter oraz największe trudności. Wszystkie części bogato zilustrowano przykładami, które następnie zostały zanalizowane przy pomocy aparatu naukowego wypracowanego przez takich badaczy, jak: Emer O'Sullivan, Göte Klingberg, Brigitte Schultze, Anna Bednarczyk, czy Zohar Shavit. Krytyka jest rzetelna i odwołuje się do szerokiego spektrum zagadnień związanych z przekładem literatury dla dzieci, co świadczy na korzyść dzieła. Autorki zwracają uwagę na różne wymiary produkcji i odbioru książki dziecięcej w aspekcie działań kulturowych, wskazując na istnienie skrajnie odmiennych strategii translatorskich (udomowienie, egzotyzacja), możliwe przyczyny blokad recepcyjnych i wynikające z tego konsekwencje dla przekładu. Tym samym wyjaśnione zostają wszystkie poruszone przez badaczki we wstępie kwestie. Co więcej, wywód jest spójny i logiczny, przeprowadzony z poszanowaniem zasad określonych dla tekstów naukowych, język zaś cechuje odpowiednie dostosowanie do podejmowanej tematyki.

Istotnym mankamentem monografii jest brak wskazania, czy choćby zaznaczenia przez autorki perspektywy reprezentowanej przez Rittę Oittinen. Fińska badaczka zostaje przywołana w ciągu pracy jedynie w kontekście zilustrowania relacji między

tekstem a obrazem (ilustracją). Oittinen przekonuje o konieczności tłumaczenia dla dzieci, a nie literatury dziecięcej, a zatem kładzie nacisk na zrozumienie tekstu przez odbiorcę, tym samym uznając za właściwe, znaczne uproszczenia tekstu źródłowego i odstępstwa od niego, wynikające z kontekstowego tłumaczenia literatury dziecięcej (Oittinen 2000: 74). Taki pogląd stoi w sprzeczności z uznanym przez autorki przekonaniem o konieczności otwarcia młodego czytelnika na obcą kulturę poprzez zachowanie elementów obcych w tłumaczonym dziele, ale umożliwiłoby zmianę oceny niektórych analizowanych przekładów, z określanych jako negatywne, na uznawane za właściwe. Dla rzetelności dzieła, wskazane by było szersze uwzględnienie tez stawianych przez autorkę *Translating for Children*, dzieła, które jest uznawane za jedno z najważniejszych osiągnięć w ramach dyscypliny (Borodo 2017: 41), a znajduje się w bibliografii podanej przez autorki.

Choć badaczki zaznaczają, że ich książka może się również przysłużyć samym tłumaczom literatury dziecięcej, monografia oferuje niewielką ilość praktycznych porad, które wskazałyby jednoznacznie, które strategie należy stosować oraz jak rozwiązywać wątpliwości dotyczące przekładu konkretnych elementów, związanych z aspektami transferu kulturowego, takimi jak: użycie literackich odniesień, charakterystycznych zwrotów językowych, imion własnych, wprowadzenie innych jednostek miar i wagi). Wydaje się to być dość zaskakującym, biorąc pod uwagę, że Eliza Pieciul-Karmińska sama jest tłumaczką (przełożyła: *Dziadka do Orzechów i Króla Myszy, Tajemnicze dziecko*, baśnie braci Grimm), zatem perspektywa praktyka nie jest jej obca. Autorki oceniają kolejne przekłady, wskazują na ich mankamenty, ale krytyce brakuje elementu konstruktywnego, w którym badaczki wprowadziłyby propozycje własnych rozwiązań lub motywowanych strategiami wyprowadzonymi przez innych badaczy. W tym zakresie wciąż niezastąpiona pozostaje praca Gillian Lathey: *Translating Children's Literature (Translation Practices Explained)*, która jest praktycznym przewodnikiem zawierającym fragmenty z komentarzy i wywiadów z tłumaczami literatury dziecięcej, a także przykłady i studia

przypadków z różnych języków i tekstów dedykowanych dzieciom i młodzieży.

Podsumowując niniejszą recenzję, należy podkreślić, że poruszana w książce tematyka dotyczy współczesnych i kluczowych obecnie zjawisk zachodzących w tłumaczeniu literatury dziecięcej – uwzględnia kwestie estetyczne, stylistyczne, a także czynniki poza-tekstualne: wydawnicze, komercyjne i pedagogiczne. Monografia zbiera większość dotychczasowych tez, powstałych na temat przekładu literatury dla dzieci, a następnie wykorzystuje je do oceny wybranych przekładów. Co więcej, wskazuje na istotne w przyszłości elementy, które będą decydowały o sposobie tłumaczenia tego typu twórczości, wynikającej z dominacji różnych mediów w życiu społecznym oraz postępującej globalizacji. Książka przedstawia wieloaspektową refleksję naukową nad problematyką tłumaczeń literatury dziecięcej z nikłym elementem praktycznym, dlatego wzbudzi zainteresowanie przede wszystkim teoretyków związanych konkretnie ze wskazaną dyscypliną oraz z obszarem badań zorientowanych wokół szeroko rozumianych *translation studies*, a także studentów. Choć książka nie jest nowatorska w porównaniu z obcojęzycznymi pracami związanymi z tą problematyką, wypełnia pewną lukę, istniejącą na rodzimym rynku oraz przyczynia się do rozwoju tej dyscypliny na polskim gruncie.

MARTA CYZIO

Uniwersytet Warszawski

28). T. 1. Amsterdam, Filadelfia: John Benjamins Publishing Company.

BORODO, M. (2017). *The Results of the CLTS (Children's Literature Translation Studies) Survey*. W: *Translation, Globalization and Younger Audiences* (s. 40-43). Bern, Switzerland: Peter Lang UK.

DYMEL-TRZEBIATOWSKA, H. (2013). *Translatoryka literatury dziecięcej: analiza przekładu utworów Astrid Lindgren na język polski*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

OITTINEN, R. (2000). *Translating for Children*. Nowy York, Londyn: Garland Publishing.

PIECIUL-KARMIŃSKA, E., SOMMERFELD, B., FI-MIAK-CHWIŁKOWSKA, A. (red.) (2017). *Między manipulacją a autonomicznością estetyczną – przekład literatury dla dzieci*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

SZYMAŃSKA, I. (2014). *Przekłady polemiczne w literaturze dziecięcej*. „Rocznik Przekładoznawczy”, nr 9, s. 193-208.

Bibliografia

ALVSTAD, C. (2010). *Children's literature and translation*. W: Y. Gambier, L. Van Doorslaer. (red.), „Handbook of Translation Studies” (s. 22-